

Zkušenosti se vzděláváním dětí s odlišným mateřským jazykem ve švédských školách

ZUZANA LABUDOVÁ

Švédský vzdělávací systém, stejně jako většinová švédská společnost klade zásadní důraz na rovný přístup všech dětí ke vzdělávání. Jelikož švédskou společnost již řadu let tvoří z více než čtvrtiny imigranti, znamená to mimo jiné velmi propracovaný a praxí ověřený systém vzdělávání dětí s nedostatečnou nebo nulovou znalostí švédštiny. To na druhou stranu neznámá, že by švédské školy používaly unifikovaný přístup – lze zde rozlišit minimálně tři základní postupy, o jejichž využití rozhoduje místní samospráva. Poznání všech tří způsobů vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem ve Švédsku může být užitečné i pro české vyučující, řadu praktických nápadů lze totiž obratem aplikovat i do české vzdělávací praxe.

Přípravná třída kombinovaná s integrací v kmenové třídě

Model přípravné třídy kombinované s integrací v kmenové třídě využívají zejména základní školy zajišťující vzdělávání dětí na prvním stupni. Ve Švédsku jsou základní školy pro první a druhý stupeň zcela samostatné subjekty, a to včetně umístění v rozdílných objektech. V porovnání s českým systémem najdeme ještě další rozdíl: První stupeň tvoří první až šestá třída, druhý stupeň sedmá až devátá. (Toto uspořádání se mi jeví jako více než praktické – vzpomenu-li si na své pocity ze slovníku devátáků, kteří vycházeli ze základní školy ve stejný okamžik jako můj prvňáček, velice rozumím snaze oddělit dosud nezkažená dítka od těchto „hormonálních monster“, jež často nepoznávají ani vlastní rodiče.)

Děti vzdělávající se v přípravných třídách jsou zároveň zařazeny do běžných kmenových tříd, v nichž absolvují všechny předměty a aktivity, jež nutně nevyžadují znalost švédštiny – tělocvik, výchovy, některé projektové dny atd. Ve zbylém čase, v době od 8.30 do 14 hodin, se v přípravné třídě intenzivně učí švédsky. Maximální doba strávená v přípravné třídě činí 18 měsíců, většina dětí ovládne švédštinu jako vyučovací jazyk dříve a jsou i takové jazykové talenty, které odcházejí z přípravné třídy už po měsíci.

Přispívá k tomu i naprosto nekompromisní důslednost švédských vyučujících, kteří ve výuce striktně zakazují hovořit mateřským jazykem, zcela v intencích hesla: „Jsi ve Švédsku, mluv švédsky“. Intenzivní výuka švédštiny v prvních týdnech a měsících pobytu v zemi umožňuje zařazovat děti maximálně o jeden rok níže, než odpovídá jejich věku. To je v souladu s výsledky mnoha studií, podle nichž je zařazování cizojazyčných dětí do tříd o více než dva ročníky níže neefektivní.

V Základní škole Nyhem¹ v Katrineholmu, asi třicetitisícovém městě zhruba 120 kilometrů severně od Stockholmu, mají přípravné třídy dvě: jednu pro první až třetí ročník, druhou pro čtvrtý až šestý. V době mé návštěvy se v přípravné třídě pro starší děti učilo 13 dětí, všechny pocházely ze Sýrie a Somálska. Kromě učitelky zde působilo také několik asistentů pedagoga, většinou rodilých mluvčích, kteří pomáhali učitelce s výukou svých dětských krajanů. Princip práce pedagogických asistentů ve švédských školách je zásadně odlišný od toho českého: Na týdenních a denních poradách veškerého pedagogického personálu vznášejí vyučující své požadavky a de facto zde probíhá soutěž o to, kdo bude asistenta či asistentku potřebovat intenzivněji. Podle diskutovaných priorit se pak asistenti pohybují po škole a přicházejí a odcházejí podle potřeb jednotlivých žáků a vyučujících.

1 Na Základní škole Nyhem v Katrineholmu se v roce 2018 vzdělávalo 470 dětí, z toho 55 % mělo jiný mateřský jazyk než švédštinu a 20 % nepobývalo ve Švédsku déle než čtyři roky. Žáci školy hovořili dohromady 26 jazyky. Pro konkrétní představu: V 6. A se vzdělávalo 29 dětí, z nichž devět se učilo švédštinu jako druhý jazyk (tři pocházejí ze Sýrie, čtyři ze Somálska, jedno z Eritrey a jedna dívka je Romka), dále zde byly tři bilingvní děti, které kromě švédského rodiče mají druhého rodiče z Turecka, Chorvatska a Thajska. Pedagogický personál tvořilo 90 osob, z toho 50 bylo kvalifikovaných vyučujících. Jeden ze zástupců ředitele (management švédských škol nevyučuje) se věnoval výhradně oblasti vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem, mimo jiné proto, že ze zákona má každé dítě s odlišným mateřským jazykem právo na dvě hodiny výuky ve své mateřštině týdně, což se vzhledem k pestrosti vyskytujících se jazyků ani tak nedaří vždy naplnit.

Zapojení starších krajanů vyučovaných dětí s odlišným mateřským jazykem je motivováno nejen snahou pomoci malým imigrantům ve zvládnutí švédštiny, ale má také naprosto zásadní význam pro katrineholmskou společnost. Místní radnice zde zabíjí dvě mouchy jednou ranou: Kromě integrace dětí začleňuje i dospělé, kteří i bez kvalifikace a úplného ovládnutí jazyka dostávají práci a jdou příkladem své komunitě. Vedle toho – díky švédské otevřenosti a všudypřítomnému rovnému přístupu – získávají ve škole známé a přátele mezi Švédy.

Ve Švédsku nazývají čerstvé imigranty „nově příchozími“ – tento termín označuje (nejen) děti, které nepobývají ve švédské společnosti déle než čtyři roky. Školy pak na tyto děti čerpají finance, jež ve výsledku představují poměrně významný podíl na celkovém financování provozu. I proto zde dokonce některé školy o cizojazyčné děti soupeří. Za zmínku stojí také fakt, že s penězi na vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem si školy hospodaří zcela podle svého uvážení, je tedy jen na managementu, zda nakoupí pomůcky, nechá přelozit materiály pro rodiče, přidá vyučujícím nebo s penězi udělá cokoli jiného.

Mimochodem jeden z docela výrazných rozdílů mezi švédským a českým vzdělávacím systémem spočívá v tom, že na první (ani další) pohled nepoznáte rozdíl mezi veřejnou a soukromou školou². Švédsko přerozděluje finance ve vzdělávacím systému decentralizovaně, je tedy na každé komunitě (což je celek zhruba na úrovni našich bývalých okresů, ve Švédsku je jich celkem 290), jak s penězi naloží. Státem je dáno financování na žáka, které nečiní rozdíl mezi studujícími v soukromých a veřejných školách. Stockholm, v němž působí 170 základních a 20 středních škol, pracuje s celkovým rozpočtem dvě miliardy eur a tento balík peněz je školám rozdělován na základě celkem sedmi kritérií.

Nejdůležitější z těchto kritérií jsou tři. První je nejvyšší dosažené vzdělání rodičů – čím vzdělanější matky a otcové, tím méně peněz jde do školy jejich dětí. Stát se tak snaží vyrovnávat rozdíly v podnětnosti prostředí, v němž děti vyrůstají, přičemž logicky předpokládá, že děti středoškoláků a vysokoškoláků žijí v podnětnějších rodinách než děti rodičů bez vzdělání. Druhým nejdůležitějším kritériem jsou právě děti s odlišným mateřským jazykem a třetím děti z neúplných rodin.

2 Ve Stockholmu jsem navštívila soukromou školu, kde se vzdělává na druhém stupni základní školy 370 dětí, které hovoří 30 jazyky. Systém financování, vybavení školy a jeho složení se vůbec nelišily od škol veřejných.

Přípravné centrum s následnou integrací do běžné třídy

S modelem krátkodobé přípravy a následné rychlé integrace do běžných tříd pracují ve Švédsku zejména školy, jež zajišťují vzdělávání na druhém stupni základní školy a na střední škole. Tento model jsem měla možnost vidět na Základní škole Södra³ v Katrineholmu, která využívá služeb katrineholmského centra Bryggan, což ve švédštině znamená *most*. A skutečně – toto zařízení působí jako můstek mezi švédskou společností a předchozím bydlištěm dítěte, nejen co se týče vzdělávacího systému, ale také co do sociokulturních norem.

Centrum Bryggan působí pro třicetitisícovou katrineholmskou komunu jako diagnostické a integrační centrum, které má dva hlavní úkoly: Zjistit, co a na jaké úrovni děti umějí ze země svého původu, a ukázat jim to nejdůležitější ze švédské společnosti a místního vzdělávacího systému. Zdejší speciální pedagožky používají k diagnostice jednotnou metodiku stanovenou švédským ministerstvem školství, která stanoví tři po sobě jdoucí kroky.

Při prvním rozhovoru se za přítomnosti rodičů zjišťuje jazyková vybavenost dítěte a výsledky jeho dosavadního vzdělávání, bylo-li nějaké (výjimkou nejsou ani děti, které přicházejí jako analfabeti). V dalších dvou krocích se bez přítomnosti matky a otce diagnostikuje úroveň znalostí v jazykové oblasti a matematice. Všechny tři rozhovory jsou tlumočeny (nejčastěji z a do kurdštiny, arabštiny, somálštiny či romštiny). Takto centrálně prováděná diagnostika poskytuje velkou výhodu: Pokud vám pod rukama projdou stovky dětí ročně, máte poměrně ucelenou představu o způsobech a výsledcích vzdělávání v jednotlivých zemích a víte, jak a na co se dítěte zeptat.

Maximální doba pobytu v centru Bryggan je osm týdnů, většina příchozích dětí ji využije beze zbytku. Za tu dobu získají zdejší frekventanti solidní základy švédštiny, angličtiny a matematiky, zjistí, jak se ve Švédsku vyučuje tělocvik (a že jeho povinnou součástí ve všech ročnících je výuka plavání, včetně společného převlékání a hygieny) a hudební výchova, a zúčastní se několika exkurzí. Právě jejich prostřednictvím ukazují zdejší vyučující dětem svět v demokratické společnosti: Návštěva katrineholmských novin představuje ukázkou toho, jak v demokratickém světě fungují média, prohlídka recyklační stanice objasní základní principy environmentální výchovy, jež je zásadní součástí švédského vzdělávání, i dětem z oblastí, kde

3 Na Základní škole Södra v Katrineholmu hovoří děti celkem 53 jazyky, každé třetí dítě se zde jako svůj první jazyk učilo jinou řeč než švédštinu.

se ochrana životního prostředí prakticky neřeší, návštěva policejní stanice jasně vymezí dovolené a zakázané chování. Následně jsou děti – na základě diagnostiky i výsledků práce v centru Bryggan – zařazeny do jedné z katrineholmských škol.

V Základní škole Södra navazuje na přípravu v Bryggan tzv. studio, které vede učitel Mohammad, jenž do Švédska přišel před 35 lety z Iráku a kromě švédštiny ovládá také kurdštinu, arabštinu a somálštinu. Mohammad uvede nováčka do školních pravidel a systému školy, věnuje se mu však maximálně dva týdny. Poté už nově příchozí žák pokračuje v kmenové třídě. Mohammad vidí motivaci dítěte k integraci jako zcela zásadní, bez ní totiž ke skutečnému začlenění do švédské společnosti nedojde. Ilustruje to příhodným iráckým příslovím: „Můžete koně přivést k vodě, ale nemůžete se za něj napít.“

S motivací svých žáků pracuje také učitel Torgny Jeppson. Na rozdíl od dětí na prvním stupni základní školy, natož v mateřských školách, které se ve Švédsku buď narodily, nebo sem přišly v útlém dětství, mají nově příchozí teenageři větší problém se začleněním do společnosti, která funguje diametrálně odlišně od jejich domoviny a rodin. Torgny upozorňuje, že v pubertě jsou otázky vlastní identity těžké i pro mladé lidi, kteří se nemusejí potýkat s cizím jazykem a společností, natož pro studenty, jejichž jazyk a zvyky jsou zcela v rozporu se švédštinou a švédským způsobem života.

Torgny vidí jako naprosto zásadní, aby se zejména chlapci z arabských zemí učili demokratickým hodnotám a rovnosti mezi muži a ženami a aby je skutečně pochopili. Přitom je ale třeba mít na paměti, že mnoho nově příchozích dětí citlivě vnímá, že se musí chovat desetkrát lépe než jejich švédští spolužáci, aby je švédská společnost přijala. Kromě toho se především muslimští teenageři ocitají mezi dvěma mlýnskými kameny: Něco jiného slychají ve škole, něco jiného doma a někdy, bohužel, něco jiného od církevní autority, v tomto případě imáma.⁴

Také situace přímo v rodinách nově příchozích z arabských zemí může být velmi napjatá: Otec, který byl v zemi původu neomezeným rodinným

4 Jedna z mých návštěv Švédska se kryla s muslimským postním měsícem. Tato náboženská zvyklost sice principiálně neplatí pro děti, přesto řada muslimských dětí cítí tlak svých rodin či náboženských autorit a ramadán dodržuje, a to i ve škole. Protože ve Švédsku vychází slunce pozdě a zapadá brzy, pro některé děti to znamená, že nejedí a nepijí dlouhé hodiny. Švédští vyučující reagují na jakýkoli stav, kdy je dítě viditelně v nepohodě – pokud tedy zjistí, že dítě hladoví, volají rodičům a vyžádají si ujištění dítěte, že jíst a pít může.

vládcem, ve Švédsku přestává být jednoznačným šéfem. Děti se učí švédsky mnohem rychleji než on, žena chodí do práce a emancipuje se. To vše vytváří pubertálním imigrantům extrémně těžké podmínky, v nichž je škola musí podpořit. Právě nesebejistí teenageři s rozpolcenou identitou, hledající sami sebe, jsou nejnepříjemnějším terčem radikálů.

Diagnostika ve start centru vedoucí k okamžité integraci

Třetím způsobem zacházení s nově příchozími dětmi je ten stockholmský. Každé dítě, které přijede do Švédska a zakotví v hlavním městě, musí povinně a bezodkladně navštívit tzv. start centrum. Zde proběhne komplexní diagnostika fyzického i mentálního stavu a do školy žák či žákyně přichází s kompletní dokumentací prodělaných nemocí, vakcinace (kterou v případě potřeby ihned ve start centru doplní), kognitivních schopností, absolvovaného vzdělání a úrovně znalostí a dovedností ve všech jazycích, jimiž dítě hovoří, i v odborných předmětech.

Rodiče dostanou na výběr ze tří škol a do jedné z nich jejich potomek musí nastoupit. Stockholm se tak snaží bránit segregaci na švédské a imigrantské školy. Nedaří se to úplně – v centru hlavního města najdete čistě švédské školy, a čím víc se centru vzdalujete, podíl imigrantů ve vzdělávacích zařízeních stoupá.

Do stockholmských škol tedy přicházejí děti s odlišným mateřským jazykem de facto bez jakékoli přípravy a jsou zařazeny rovnou do kmenových tříd. Míra podpory cizojazyčných dětí v těchto školách je však ve srovnání s českou realitou nesmírná: iPad pro každé dítě, skutečně nepřeborné množství učebnic švédštiny jako druhého jazyka v tištěné i elektronické podobě pro všechny věkové a znalostní úrovně, velké množství bilingvních knih ve všech možných jazycích, rozsáhlé obrázkové slovníky (kde najdete výrazy nejen pro věci, ale také pocity a další abstraktní záležitosti) a samozřejmě pedagogičtí asistenti a asistentky v – pro nás – nezvyklém množství. Nově příchozí děti mají navíc hodiny švédštiny pro cizince ve skupinách po maximálně osmi žácích. Navíc ve švédském prostředí už cizojazyčnost neznamená zásadní odlišnost – možná se blíží čas, kdy odlišné bude původní obyvatelstvo.

Pro ilustraci: Na stockholmském předměstí Segelflygaren jsem navštívila školu Skarpatorpsskolan⁵ a v ní třídu 3. B. Učitelka původem z Maďarska

⁵ Na Základní škole Skarpatorpsskolan ve Stockholmu se vzdělává na prvním stupni 270 dětí, které hovoří 35 jazyky ze všech světadílů – (zatím) chybí jen Austrálie. Podíl cizinců zde činí 65 %.

s třídní asistentkou z Iráku zde vzdělává děti z Ruska, Kurdistanu, Španělska, Egypta, Libanonu, Iráku, Polska, Irska, Švédska, Somálska, Gambie, Ázerbájdžánu, Litvy, Eritrey, Ghany, Etiopie a jeden chlapec se narodil ve Stockholmu do česko-slovenského manželství. A abych nezapomněla – čtyři zdejší děti pocházejí ze švédských rodin. Také sem děti přicházejí se svou složkou, jdou rovnou do kmenové třídy a okamžitě začínají pracovat s výše zmíněnou podporou.

Stejný systém, tedy integrace bezprostředně po základní diagnostice, platí vlastně pro všechny mateřské školy v zemi. Švédsko klade na předškolní vzdělávání obrovský důraz, dlouholeté zkušenosti totiž ukázaly, že právě péče o nejmenší děti se naprosto zásadně vyplácí v pozdějších letech, a to i finančně. Například ve školce Segelflygaren na stockholmském předměstí (nikoli na periferii, jde o oblast vzdálenou asi 20 minut jízdy metrem z centra), kde se ve třech odděleních vzdělává 52 dětí od jednoho roku do šesti let věku, načerpali jen v roce 2017 na děti s odlišným mateřským jazykem 1,2 milionu švédských korun.⁶

Mateřské školy jsou podporovány i personálně – na zmíněném předměstí funguje celkem šest školek, do nichž chodí dohromady 250 dětí, jež hovoří sedmdesáti jazyky. Každá z těchto šesti školek má svoji ředitelku (která neučí), těchto šest ředitelek má navíc společnou vedoucí pracovníci a její zástupkyni a dvě metodičky a tento management se společně stará o organizační, metodické a finanční zajištění výuky ve všech šesti školkách ve čtvrti. Švédskou specialitou jsou tzv. přípravné školky – roční přechod mezi klasickou mateřskou školou a základní školou prvního stupně. Tuto školku jsem měla možnost navštívit v Katrineholmu – pět učitelek a několik asistentů se zde staralo celkem o 55 dětí ve věku od šesti do sedmi let, třídy mají mezi 10 a 12 dětmi a v jedné z těchto tříd jsem viděla 11 dětí, které hovořily sedmi jazyky.

Tak jako Stockholm se i Katrineholm snaží předcházet segregaci plošným rozmisťováním imigrantů. A je v tom – samozřejmě i díky výrazně menší velikosti – mnohem úspěšnější než hlavní město. Před deseti lety mělo přitom město v tomto ohledu namále – v okolí školy Nyhem byla řada starších domů, v nichž byli ubytováni nově příchozí, což brzy vedlo

6 Z 52 zde vzdělávaných dětí se pouze pět narodilo ve Švédsku švédskému páru, ostatní jsou buď děti rodičovského páru pocházejícího ze zahraničí, nebo jsou bilingvní – jeden rodič je Švéd, druhý pochází odjinud.

k tomu, že místní hlásili svoje děti raději do jiných škol a počet cizinců ve škole Nyhem stoupl k 95 %. Katrineholmská samospráva tehdy rozhodla, že vznikající ghetto na svém území nechce. Staré domy zbourala, imigrantské rodiny rozmístila po celém městě a jejich děti rozdělila do všech škol rovnoměrně – nyní tedy podíl cizinců ve všech katrineholmských školách osciluje okolo 55–60 %.

Rovnost nade vše – všichni na gymnázium!

Švédské středoškolské vzdělávání je přehlídkou do puntíku dovedené rovnosti – všichni jdou totiž na gymnázium. Tímto slovem se ve Švédsku neoznačují relativně prestižní instituce připravující teenagery na studium na vysokých školách, nýbrž naprosto všechny obory středních škol, včetně těch speciálních pro mentálně hendikepované studenty. De facto tak až podle profilu absolventa poznáte, co se v dané škole či oboru učí – zda jde o zmíněnou všeobecnou přípravu ke studiu na vysoké škole, zdravotní školu, ekonomické lyceum nebo učiliště.

Nově příchozí teenageři nezvládají okamžitě studovat ve švédštině a na středních školách nefungují přípravné třídy, proto mají střední školy zvláštní sekci pro cizojazyčné studující (na rozdíl od běžného tříletého studia je studium v sekci pro příchozí o rok delší). Na katrineholmském gymnáziu tak studuje celkem 1200 mladých lidí, z nichž 176 se připravuje v sekci pro nově příchozí. Zdejší gymnázium může sloužit jako příklad běžné švédské praxe inkluzivního vzdělávání. Na rozdíl od Norska či Islandu, kde je hlavním cílem vzdělávat všechny děti v běžném vzdělávacím proudu a speciální školství zde již de facto neexistuje, si Švédsko tradičně velmi silný segment speciálního školství ponechalo a učinilo ho součástí běžných škol.

V praxi to vypadá tak, že součástí katrineholmského gymnázia je speciální třída pro děti s těžkými poruchami autistického spektra či Downovým syndromem, které se zde vzdělávají v modelu podobném našim bývalým praktickým školám pod jednou střechou s ostatními studenty. Kdo zvládá, chodí na oběd do společné jídelny a účastní se společných školních akcí, komu činí více lidí, hluk či jiné aspekty potíže, zůstává v prostředí, kde se cítí bezpečně. A koexistence funguje i naopak – studenti řemeslných oborů gymnázia například v rámci praxe vybavili prostory speciální třídy na míru vyrobeným nábytkem. Katrineholmské gymnázium tak ukazuje, že není nutné zařazovat děti s těžkým hendikepem do běžných tříd – což ve výsledku může škodit všem –, jde spíše o to, najít formu soužití a společného

vzdělávání, která bude všem vyhovovat a v níž všichni dostanou, co potřebují. Právě to může vést k faktické rovnosti.

Švédské střední školství se cíleně snaží vyrovnávat i ekonomické rozdíly mezi dětmi, takže každý příchozí student dostává od školy svůj notebook, který na konci studia buď vrátí, nebo odkoupí za symbolickou cenu. Další formou vyrovnávání podmínek a snahy o maximální integraci je projekt podnikání na zkoušku pro méně úspěšné studenty, u nichž není předpoklad studia na vysoké škole, a naopak se očekává budoucí život na sociálních dávkách. Projekt funguje ve většině švédských komun a představuje velice účinnou formu vtažení teenagerů se špatnými školními výsledky do řádné ekonomiky.

Velmi často jde právě o děti z imigrantských rodin, které dále studovat nechtějí a po ukončení studia na gymnáziu mají tendenci uplatnit se v šedé ekonomice. Tito teenageři mohou každé prázdniny na základě vlastního podnikatelského plánu, který si obhájí před komisí složenou z donorů, tři měsíce podnikat. Do začátků dostanou 2000 švédských korun a komplexní kurz s poradenstvím pro začínající podnikatele. Veškerý výdělek do 20 000 švédských korun nemusí danit, najdou se ale i tací, kteří si vydělají více, a ti už daně zaplatit musí.

Zkušenosti z projektu ukazují, že mnoho středoškoláků, kterým to ve škole zrovna nejde a jejich rodiny je nijak zvlášť v integraci do švédské společnosti nepodporují, má podnikatelského ducha, který jim umožní zažít úspěch. A nejen to – během tříměsíčního podnikání „na zkoušku“ si řada z nich vytvoří klientelu, k níž se po ukončení studia vrátí, a rozjedou své podnikání snadněji, neboť mají na co navázat.

Čím se inspirovat

Ve švédském vzdělávacím systému platí víc než jinde, že každý zde dostává šanci. Má to jen jedno negativum – naprosto zanedbatelnou podporu nadaných dětí. Snaha o maximální rovnost totiž často vede k přístupu, v němž zásadní podporu dostávají ti, kterým něco nejde nebo mají ztížené podmínky, zatímco děti s vysokým potenciálem si musejí vystačit samy. Do poradenského zařízení se v současné době švédské nadané dítě dostane de facto jedině tehdy, pokud mu jeho (nesaturované) nadání působí potíže, jež se projevují špatným chováním nebo vyloučením z kolektivu a psychickými potížemi. I o tomto aspektu rovného přístupu ve vzdělávání už švédská společnost začíná diskutovat. V tomto smyslu by se – při vědomí nedokonalosti

a stále pouze počínající formy podpory nadaných a mimořádně nadaných dětí v českém vzdělávacím systému – mohla švédská strana inspirovat u nás.

Zejména středoškolské pedagožky a pedagogy švédských škol v našich diskuzích docela okouzila česká praxe známkování chování – byť je problematické známkovat něco, co se vlastně přímo neučí, může klasifikace chování fungovat motivačně a tuto motivaci u některých svých studentů švédští vyučující postrádali. Co si naopak nedovedli představit, je bohužel stále častý jev v českých školách, kdy se jednoho dne ve třídě objeví dítě, které neumí česky, a čeští vyučující si s touto zapeklitou situací musejí poradit takřka bez jakékoli podpory.

Také proto české učitelky, které se mnou švédské školy navštívily, hltaly a fotografovaly každou drobnost, která jim může usnadnit práci s dětmi s odlišným mateřským jazykem – od lepicích lístečků s českými pojmenováními věcí takřka na každém předmětu ve třídě přes jednoduché kartičky s bilingvními větami vyjadřujícími akutní potřeby (*je mi špatně; potřebuju na záchod; nevím, kam má jít...*) po základní obrázkové slovníky. Především by se ale švédskou praxí měl inspirovat český stát – počet cizinců v českých školách na všech stupních totiž prudce roste a jejich úspěšná integrace je prevencí budoucích problémů.